

Zbierka súdnych rozhodnutí

NÁVRHY GENERÁLNEJ ADVOKÁTKY
JULIANE KOKOTT
prednesené 30. januára 2014¹

Vec C-557/12

KONE AG a i.

[návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Oberster Gerichtshof (Rakúsko)]

„Hospodárska súťaž — Kartelové právo — Súkromné presadzovanie — Žaloba o náhradu škody — Nárok na náhradu škody zákazníka spoločnosti, ktorá nie je súčasťou kartelu, smerujúci voči spoločnostiam, ktoré sú účastníkmi kartelu, z dôvodu príliš vysokých cien uplatňovaných spoločnosťou, ktorá nie je účastníkom kartelu, ale podlieha jeho vplyvu — Účinky tzv. cenových dáždnikov („umbrella pricing“) — Priama príčinná súvislosť — Zásada efektivity“

I – Úvod

1. Prejednávaný návrh na začatie prejudiciálneho konania ponúka Súdnu dvor príležitosť, aby svoju judikatúru k súkromnému presadzovaniu európskeho práva hospodárskej súťaže doplnil o ďalšiu časť mozaiky. Ide o otázku, ktorá na úrovni Únie nebola doposiaľ objasnená, a to či sa občianskoprávna zodpovednosť účastníkov kartelu vzťahuje aj na tzv. *účinky cenových dáždnikov* (po anglicky „umbrella effects“ alebo aj „umbrella pricing“).

2. O účinkoch cenových dáždnikov sa hovorí, keď spoločnosti, ktoré nie sú účastníkom kartelu (tzv. *spoločnosti nezúčastnené na karteli*), pod vplyvom tohto kartelu, v rovnakom zmysle ako „pod dáždnikom kartelu“, stanovia – vedome alebo nevedome – vlastné vyššie ceny, ako by ich inak mohli stanoviť za podmienok hospodárskej súťaže. Umožňuje právo Únie, aby zákazníci spoločností, ktoré neboli účastníkmi kartelu, mohli pred vnútroštátnymi súdmi požadovať od účastníkov kartelu náhradu škody za nadmerne vysoké ceny? Alebo, naopak, možno takú povinnosť náhrady škody v rámci vnútroštátneho občianskeho práva vylúčiť, pretože ide o príliš vzdialené, dokonca nepriame škody?

3. Tieto otázky sa predkladajú v kontexte kartelu výrobcov výťahov, ktorým sa Súdny dvor už viackrát zaoberal v inej súvislosti.² Spoločnosť ÖBB-Infrastruktur AG nakúpila od výrobcu, ktorý nebol účastníkom kartelu výrobcov výťahov, výťahy, ktorých cena bola podľa jej názoru pod vplyvom tohto kartelu stanovená vyššie, ako by sa dalo očakávať za podmienok hospodárskej súťaže. Nárok na náhradu škody, ktorá jej týmto spôsobom vznikla, teraz ÖBB-Infrastruktur presadzuje pred rakúskymi súdmi voči štyrom spoločnostiam, ktoré sa zúčastňovali na karteli výrobcov výťahov.

¹ — Jazyk prednesu: nemčina.

² — Pozri napríklad rozsudky zo 6. novembra 2012, Otis a i. (C-199/11), a z 18. júla 2013, Schindler Holding a i./Komisia (C-501/11 P), ako aj návrhy, ktoré som predniesla 18. apríla 2013 v poslednej uvedenej veci.

4. Keby sa táto žaloba o náhradu škody mala posúdiť výlučne podľa vnútroštátneho rakúskeho občianskeho práva, podľa informácií vnútroštátneho súdu by sa automaticky musela zamietnuť, pretože podľa zásad, ktoré platia vo vnútroštátnom práve, účastníci konania nenesú zodpovednosť za účinky tzv. cenového dáždnika. Súdny dvor má teraz posúdiť, či právo Únie predstavuje prekážku takého kategorického vylúčenia zodpovednosti účastníkov kartelu za účinky cenových dáždnikov. Rozsudok Súdneho dvora v tejto veci bude mať nepochybne rozhodujúci význam pre ďalší vývoj európskeho práva hospodárskej súťaže a predovšetkým pre jeho súkromné presadzovanie.

II – Skutkový stav a konanie vo veci samej

A – Kartel výrobcov výťahov

5. Vo viacerých členských štátoch Európskej únie fungoval počas dlhoročného obdobia tzv. kartel výrobcov výťahov, v rámci ktorého uzatvárali veľkí európski výrobcovia výťahov a eskalátorov – konkrétne spoločnosti Kone, Otis, Schindler a ThyssenKrupp – dohody v rozpore s právom hospodárskej súťaže. Európska komisia odhalila tento kartel v roku 2003 a v roku 2007 uložila pokuty za kartel výrobcov výťahov na belgickom, nemeckom, holandskom a luxemburskom trhu.³

6. V Rakúsku proti kartelu zakročili Bundeswettbewerbsbehörde (Spolkový úrad na ochranu hospodárskej súťaže) a Kartellgericht (kartelový súd). Pokuty,⁴ ktoré v roku 2007 uložil kartelový súd, potvrdil v roku 2008 Oberster Gerichtshof (Najvyšší súd), ktorý je odvolacím súdom pre kartelové záležitosti.⁵ ThyssenKrupp zamýšľala požiadať o zhovievavosť z dôvodu jej oznámení.

7. Podľa zistení, ku ktorým sa dospelo v rakúskom vnútroštátnom konaní vo veci kartelu, existovala medzi účastníkmi kartelu od 80. rokov 20. storočia do začiatku roka 2004 dohoda o rozdelení trhu s výťahmi a eskalátormi, ktorá sa vždy opätovne potvrdzovala a ktorú vo veľkej miere, hoci nie v úplnosti, realizovali. Konanie kartelu bolo zamerané na to, aby spoločnosti, ktorá bola v danom prípade uprednostnená, zabezpečilo cenu vyššiu ako tú, ktorú bolo možné dosiahnuť za podmienok hospodárskej súťaže. Kartel tak narušoval hospodársku súťaž a vývoj cien, ktorý by sa dal očakávať za podmienok hospodárskej súťaže.

8. Účastníci kartelu sa usilovali získať koordináciu zjavne na viac ako polovici objemu trhu s novými zariadeniami v Rakúsku. V prípade viac ako polovice predmetných projektov došlo aj k ich potvrdzujúcemu prideleniu jednému z nich. Konkrétne dohody medzi účastníkmi kartelu sa vzťahovali najmenej na tretinu objemu trhu. Približne dve tretiny dohodnutých projektov sa zrealizovali podľa plánu. Pri tretine prípadov získali zákazku buď spoločnosti, ktoré neboli účastníkmi kartelu, alebo niektorý z účastníkov kartelu, ktorý nepostupoval v súlade s dohodnutým pridelením a ponúkol nižšiu cenu.

9. Konanie účastníkov kartelu viedlo celkovo k tomu, že trhové ceny sa takmer nezmenili a ich trhové podiely ostali približne rovnaké.

3 — Pozri rozsudky Otis a i. (už citovaný v poznámke po čiarou 2, bod 18 a nasl.) a Schindler Holding a i./Komisia (už citovaný v poznámke po čiarou 2, bod 10 a nasl.).

4 — Uznesenie Oberlandesgericht Wien ako súdu pre kartelové záležitosti zo 14. decembra 2007 (Az. 25 Kt 12/07).

5 — Uznesenie Oberster Gerichtshof ako odvolacieho súdu pre kartelové záležitosti z 8. októbra 2008 (Az. 16 Ok 5/08).

B – Žaloba spoločnosti ÖBB-Infrastruktur o náhradu škody

10. ÖBB-Infrastruktur je dcérska spoločnosť spoločnosti Österreichische Bundesbahnen a v tomto postavení je poverená výstavbou a údržbou železničných staníc v celom Rakúsku. Na rakúskom trhu s výťahmi a eskalátormi predstavuje ÖBB-Infrastruktur významného zákazníka.

11. ÖBB-Infrastruktur podala na rakúskych občianskoprávných súdoch žalobu o náhradu škodu vo výške viac ako 8 miliónov eur proti účastníkom kartelu, spoločnostiam Kone, Otis, Schindler a ThyssenKrupp. ÖBB-Infrastruktur na podporu svojej žaloby uvádza predovšetkým to, že v dôsledku správania kartelu výrobcov výťahov nakúpila výťahy a eskalátory za príliš vysoké ceny. Pritom ide o výťahy a eskalátory, ktoré ÖBB-Infrastruktur sčasti nadobudla ako priamy, sčasti ako nepriamy odberateľ účastníkov kartelu a čiastočne ako zákazníčka spoločností, ktoré neboli účastníkmi kartelu.

12. Predmetom tohto návrhu na začatie prejudiciálneho konania je iba tá časť žaloby o náhradu škody, ktorou ÖBB-Infrastruktur presadzuje, že spoločnosť, ktorá nebola účastníkom kartelu, fakturovala v dôsledku správania kartelu oveľa vyššie ceny, ako by to bolo možné za normálnych podmienok hospodárskej súťaže. ÖBB-Infrastruktur vyčíslila túto škodu na 1,8 milióna eur.

13. Oberlandesgericht Wien (Vyšší krajský súd vo Viedni) ako odvolací súd zmenil⁶ v rozhodujúcich bodoch rozsudok súdu prvého stupňa, ktorým sa táto časť žaloby o náhradu škody zamietla ako nedôvodná.⁷ V súčasnosti vec prejednáva Oberster Gerichtshof Österreich ako súd, ktorý rozhoduje o opravnom prostriedku „Revision“.

14. Podľa názoru Oberster Gerichtshof sa zodpovednosť za škodu, ktorá je predmetom žaloby spoločnosti ÖBB-Infrastruktur, nedá z právnych dôvodov pripísať účastníkom kartelu. Na jednej strane údajne chýba adekvátna príčinná súvislosť, ktorú požaduje rakúske právo, na druhej strane sa na uplatnenú škodu údajne nevzťahuje ochranná funkcia pravidiel hospodárskej súťaže. Pokiaľ však ide o kontroverznú diskusiu v odbornej literatúre, ktorej témou je vhodný právny prístup k cenovým dáždnikom, má Oberster Gerichtshof pochybnosti, či je taký výsledok, ktorý sa opiera výlučne o vnútroštátne občianske právo, zlučiteľný s právom Únie – predovšetkým so zásadou efektivity.

III – Návrh na začatie prejudiciálneho konania a konanie pred Súdnym dvorom

15. Rozhodnutím zo 17. októbra 2012 Oberster Gerichtshof⁸, vnútroštátny súd, predložil Súdnemu dvoru návrh na začatie prejudiciálneho konania o tejto otázke:

Má sa článok 101 ZFEÚ (predtým článok 81 ES, článok 85 Zmluvy o ZES) vykladať v tom zmysle, že od účastníkov kartelu môže každý požadovať náhradu aj takej škody, ktorú mu spôsobil subjekt, ktorý nebol účastníkom kartelu, ale pod vplyvom zvýšených trhových cien zvyšuje ceny za svoje výrobky vo väčšej miere, ako by to robil v prípade neexistencie kartelu (Umbrella Pricing), takže zásada efektivity, ktorú presadzuje Súdny dvor Európskej únie, si vyžaduje prijatie kladného rozhodnutia v rámci vnútroštátneho práva?

16. Písomnej časti prejudiciálneho konania sa zúčastnila jednak ÖBB-Infrastruktur ako žalobkyňa v konaní vo veci samej a jednak spoločnosti Kone, Otis, Schindler a ThyssenKrupp ako žalované v konaní vo veci samej, ako aj rakúska vláda, talianska vláda a Európska komisia. S výnimkou oboch vlád sa títo účastníci konania vyjadrili aj na pojednávaní, ktoré sa uskutočnilo 12. decembra 2013.

6 — Čiastočný rozsudok Handelsgericht Wien (Obchodný súd vo Viedni) z 19. septembra 2011 (Az. 19 Cg 21/10z-57).

7 — Uznesenie Oberlandesgericht Wien ako odvolacieho súdu z 21. decembra 2011 (Az. 1 R 272/11v-65).

8 — Az. 7 Ob 48/12b.

IV – Posúdenie

17. Vnútroštátny súd sa v prvom rade pýta na výklad článok 101 ZFEÚ, pričom na článok 81 ES a článok 85 Zmluvy o EHS odkazuje zrejme len subsidiárne. Vzhľadom na to, že konania kartelu výrobcov výťahov sa uskutočnili predtým, ako nadobudla účinnosť Lisabonská zmluva, t. j. čiastočne počas platnosti článku 81 ES a čiastočne dokonca počas platnosti článku 85 Zmluvy o EHS, z hľadiska odpovede na návrh na začatie prejudiciálneho konania sú relevantné len posledné dva predpisy. Moje vysvetlenia sa dajú automaticky preniesť aj na článok 101 ZFEÚ, ktorý má v podstate rovnaký obsah.

18. Podľa ustálenej judikatúry Súdneho dvora môžu subjekty, ktoré poškodil kartel spadajúci do pôsobnosti článku 81 ES, resp. článku 85 Zmluvy o EHS, požadovať náhradu škody od spoločností zúčastnených na karteli.⁹ Súdny dvor však zatiaľ nespresnil, či také nároky na náhradu škody zahŕňajú aj škodu, ktorá vznikla v dôsledku zvýšenia cien na strane spoločností, ktoré neboli účastníkmi kartelu, nad úroveň, ktorá sa dala očakávať v podmienkach hospodárskej súťaže, to znamená v dôsledku cenových dáždnikov. V odbornej literatúre prebieha o tejto téme kontroverzná debata.¹⁰ Veľmi teda neprekvapuje, že aj účastníci prejednávaneho právneho sporu o tom majú nanajvýš rozdielne názory, pretože finančné dôsledky sú značné.

19. Z právneho hľadiska sa práve v rovine *príčinnej súvislosti* posudzuje, či voči účastníkom kartelu možno uplatňovať občianskoprávnu zodpovednosť aj za účinky cenových dáždnikov. Vzniká otázka, či medzi kartelom a škodami, ktoré spôsobili účinky cenových dáždnikov podmienené kartelmi, existuje dostatočne úzka súvislosť alebo či ide o príliš vzdialené škody, kde zodpovednosťou za náhradu logicky nemožno zatažiť účastníkov kartelu.

20. Ďalej v prvom rade preukážem, že problém občianskoprávnej zodpovednosti účastníkov kartelu za účinky cenových dáždnikov predstavuje otázku práva Únie, a nie problém vnútroštátneho práva (pozri časť A nižšie). V druhom rade sa budem venovať konkrétnym právnym požiadavkám, ktoré možno z pohľadu práva Únie klásť na konštatovanie príčinnej súvislosti medzi kartelom a prípadnými účinkami cenových dáždnikov (pozri časť B dolu).

A – Občianskoprávna zodpovednosť účastníkov kartelu za účinky cenových dáždnikov: problém práva Únie

21. Podľa názoru vnútroštátneho súdu a mnohých účastníkov konania sa občianskoprávna zodpovednosť účastníkov kartelu za účinky tzv. cenových dáždnikov riadi v prvom rade vnútroštátnym právom, pričom z hľadiska práva Únie zásady ekvivalencie a efektivity môžu navyše ohraničovať voľnú úvahu členských štátov. Kone v tejto súvislosti argumentuje aj zásadou subsidiarity.

22. Skutočne sa zdá, že tento názor má pri predchádzajúcom posúdení oporu v rozsudku Manfredi, v ktorom Súdny dvor uvádza, že „úprava spôsobov výkonu“ práva na náhradu škody vrátane spôsobov uplatnenia pojmu „príčinná súvislosť“ „prináleží vnútroštátnemu právnemu poriadku“, pričom však musia byť rešpektované zásady ekvivalencie a efektivity.¹¹

9 — Rozsudky z 20. septembra 2001, Courage a Crehan (C-453/99, Zb. s. I-6297, body 25 a 26), z 13. júla 2006, Manfredi a i. (C-295/04 až C-298/04, Zb. s. I-6619, body 60 a 61), zo 14. júna 2011, Pfeiderer (C-360/09, Zb. s. I-5161, bod 28), Otis (už citovaný v poznámke pod čiarou 2, body 41 a 43) a zo 6. júna 2013, Donau Chemie a i. (C-536/11, bod 21).

10 — O názoroch na tejto i opačnej strane Atlantiku pozri najmä BLAIR, R. D. a MAURER, V. G.: Umbrella Pricing and Antitrust Standing: An Economic Analysis. In: *Utah Law Review*, 1982, s. 763; LAVE, J. M.: Umbrella Standing: the tradeoff between plaintiff suit and speculative claims. In: *Antitrust Bulletin* 48, 2003, s. 223; BULST, F. W.: *Schadensersatzansprüche der Marktgegenseite im Kartellrecht*. Baden-Baden, 2006, s. 255; BULST, F. W., In: MÖSCHEL, W. a BIEN, F. (eds): *Kartellrechtsdurchsetzung durch private Schadensersatzklagen*. Baden-Baden, 2010, s. 225 (242 a nasl.); MEËËEN, G.: *Der Anspruch auf Schadensersatz bei Verstößen gegen EU-Kartellrecht – Konturen eines europäischen Kartelldeliktsrechts*. Tübingen, 2011, s. 256 a nasl.; HARTUNG, I.: Umbrella claims: Schadenersatz bei Kartellverstößen auf Um- oder Abwegen?. In: *ecolex*. 2012, s. 497; BETH, H. a PINTER, C.-M.: Preisschirmeffekte: Wettbewerbsökonomische Implikationen für kartellrechtliche Bußgeld- und Schadensersatzverfahren. In: *Wirtschaft und Wettbewerb (WuW)*. 2013, s. 228; INDERST, R., MAIER-RIGAUD, F. a SCHWALBE, U.: Umbrella Effects. In: *IESEG Working Paper Series*. 2013-ECO-17.

11 — Rozsudok Manfredi (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, body 64 a 92).

23. Pri detailnom pohľade na rozsudok Manfredi, ako aj na novšie rozsudky Súdneho dvora sa však ukazuje, že pri súčasnom stave od vnútroštátneho práva nezávisí *existencia* nárokov na náhradu škody (t. j. otázka, či náhradu škody treba priznať), ale skôr *podmienky* uplatnenia a *spôsoby* konkrétneho presadenia takých nárokov (to znamená otázka *spôsobu* poskytnutia náhrady škody), a to konkrétne právomoc, procesné postupy, lehoty a dokazovanie.¹²

24. Zásada, že každý môže požadovať náhradu škody, ktorá mu vznikla, keď existuje príčinná súvislosť medzi škodou a porušením pravidiel hospodárskej súťaže, však vyplýva priamo z práva Únie, presnejšie povedané zo zákazu kartelov podľa článku 81 ES, resp. článku 85 Zmluvy o EHS (teraz článok 101 ZFEÚ).¹³ Pre občianskoprávnu zodpovednosť podnikov za porušenie zákazu kartelov, ktorého sa dopustili, a pre zodpovednosť členských štátov za porušenie práva Únie¹⁴ – napriek všetkým rozdielom, ktoré by medzi týmito nástrojmi mohli inak existovať z koncepčného hľadiska – je toto priame zakotvenie v práve Únie spoločné.¹⁵

25. To, že osobitne v prípade povinnosti účastníkov kartelu nahradiť škodu ide o prirodzenú zásadu práva Únie, možno, ako správne zdôraznila talianska vláda, v neposlednom rade odvodiť z právnej povahy a významu spomínaného zákazu kartelov: uvedený zákaz kartelov platí priamo medzi jednotlivcami, na základe primárneho práva zakladá povinnosti pre všetky spoločnosti, ktoré pôsobia na vnútornom trhu, a môže ho presadzovať ktokoľvek.¹⁶ Úplný praktický účinok – potrebný účinok – zákazu kartelov by bol spochybnený, ak by sa akákoľvek osoba nemohla domáhať náhrady škody, ktorá jej bola spôsobená porušením článku 81 ES, resp. článku 85 Zmluvy o EHS (teraz článok 101 ZFEÚ).¹⁷

26. Súdny dvor v rozsudku Manfredi preto uznáva „právo každej osoby domáhať sa náhrady škody spôsobenej zmluvou alebo správaním spôsobilým obmedziť alebo skresliť hospodársku súťaž“ bez toho, aby sa existencia tohto práva akýmkoľvek spôsobom podmienila existenciou vnútroštátnej právnej úpravy členských štátov.¹⁸

27. To však nie je všetko: Z rozsudku Manfredi možno odvodiť, že okruh osôb, ktoré môžu od účastníkov kartelu požadovať náhradu škody z dôvodu porušenia uvedeného zákazu kartelov („každá osoba“), ako aj druhy škôd, ktoré sú účastníci kartelu prípadne povinní nahradiť, sú stanovené právom Únie. Tak je už jasné, že osoby, ktoré utrpeli ujmu, musia mať možnosť žiadať nielen náhradu skutočnej škody (*damnum emergens*), ale aj ušlý zisk (*lucrum cessans*), ako aj zaplatenie úrokov.¹⁹

28. Keď to prenesieme na prejednávany prípad, všetko vedie k záveru, že aj problematika občianskoprávnej zodpovednosti účastníkov kartelu za účinky cenového dáždika predstavuje otázku práva Únie. Ak totiž platí, že treba posúdiť, či sú účastníci kartelu povinní nahradiť škodu, ktorá vznikla v dôsledku účinkov cenového dáždika, netýka sa to len spôsobov vykonania a výpočtu nárokov na

12 — Rozsudky Courage a Crehan (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 29), Manfredi (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, body 62, 64 a 77), Pfeleiderer (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 30) a Donau Chemie (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 25).

13 — K tomu pozri aj rozsudky Courage a Crehan (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, body 25 a 26) a Manfredi (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, body 60 a 61). Aj Komisia to uznáva vo svojom návrhu smernice Európskeho parlamentu a Rady z 11. júna 2013 o niektorých pravidlách upravujúcich žaloby podávané na základe vnútroštátneho práva s cieľom získať náhradu škody utrpenej v dôsledku porušenia predpisov členských štátov a Európskej únie na ochranu hospodárskej súťaže, COM (2013) 404 final (ďalej len „návrh smernice“), kde uvádza: „predpisov Únie na náhradu škody spôsobenej porušením predpisov Únie v oblasti ochrany hospodárskej súťaže“ (pozri odôvodnenie 11 preambuly návrhu smernice).

14 — K zodpovednosti členských štátov pozri základné rozsudky z 19. novembra 1991, Francovich a i. (C-6/90 a C-9/90, Zb. s. I-5357, body 35 až 37), a z 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur a Factortame (C-46/93 a C-48/93, Zb. s. I-1029, bod 31).

15 — V tom istom zmysle návrhy, ktoré predniesol generálny advokát Van Gerven 27. októbra 1993 vo veci Banks (rozsudok z 13. apríla 1994, Banks, C-128/92, Zb. s. I-1209, body 36 až 45).

16 — Rozsudky Courage a Crehan (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, body 19 a 23) a Manfredi (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, body 39 a 57).

17 — Rozsudky Courage a Crehan (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 26) a Manfredi (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, body 60, 89 a 90).

18 — Rozsudok Manfredi (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 95).

19 — Tamže, body 95 a 96.

náhradu škody, ale aj dokazovania pred vnútroštátnymi súdmi (čiže „spôsobu“ náhrady škody). Stredobodom záujmu je skôr oveľa zásadnejšia otázka, či voči účastníkom kartelu vôbec možno uplatniť občianskoprávnu zodpovednosť za tento typ škody a či ich môžu žalovať osoby, ktoré nie sú ich priamymi alebo nepriamymi zákazníkmi (t. j. „či“ sa možno domáhať náhrady škody). Túto otázku nemožno ponechať len na právo členských štátov.

29. Pokiaľ by sa právne kritériá, podľa ktorých vnútroštátne súdy posudzujú v prípade určitých druhov škôd a vo vzťahu k určitým osobám občianskoprávnu zodpovednosť účastníkov kartelu v zmysle článku 81 ES alebo článku 85 Zmluvy o EHS, medzi členskými štátmi zásadne odlišovali, existovalo by riziko rozdielneho zaobchádzania s hospodárskymi subjektmi. Bolo by to v rozpore nielen s hlavným cieľom európskej právnej úpravy hospodárskej súťaže, ktorým je vytvoriť pre všetky spoločnosti, ktoré pôsobia na vnútornom trhu, čo najjednoduchšie rámcové podmienky („level playing field“²⁰), ale predstavovalo by to aj podnet k tzv. „forum shopping“.

30. Súhrnne povedané, cieľ jednotného a účinného presadzovania pravidiel hospodárskej súťaže európskeho vnútorného trhu umožňuje, aby sa v rámci celej Únie odpovedalo jednotne na základnú otázku, či je alebo nie je povinnosťou účastníkov kartelu nahradiť škody spôsobené účinkami cenových dáždnikov.

B – Požiadavky práva Únie na konštatovanie príčinnej súvislosti

31. Zostáva vysvetliť, ktoré konkrétne požiadavky možno z hľadiska práva Únie klásť na konštatovanie príčinnej súvislosti medzi kartelom a prípadnými účinkami cenových dáždnikov.

32. Ako už ukazuje formulácia „každá osoba“, ktorú používa Súdny dvor, povinnosť účastníkov kartelu nahradiť škodu nemožno vykladať reštriktívne. Kartely dokážu spôsobovať značné hospodárske škody nielen v úzkom okruhu účastníkov kartelu, ale aj ďaleko nad jeho rámec. Bolo by preto neprimerané zúžiť okruh osôb, ktoré majú právo presadzovať svoj nárok, v tom zmysle, že náhradu škody môžu od začiatku požadovať len určité trhové subjekty – napríklad zmluvní partneri účastníkov kartelu alebo priami či nepriami odberatelia ich tovarov alebo služieb. Inak by nebola zabezpečená plná účinnosť zákazu kartelov, ktorý je zakotvený v práve Únie.

33. Na druhej strane je úplne legitímne, aby sa pri posudzovaní príčinnej súvislosti stanovili kritériá, ktoré zaistia, že nevznikne neobmedzená povinnosť účastníkov kartelu nahradiť každú možnú, zatiaľ vzdialenú škodu, v prípade ktorej môže ich správanie v rozpore s hospodárskou súťažou predstavovať príčinu v zmysle *conditio sine qua non* (ktorá sa uvádza aj ako *ekvivalentná príčinná súvislosť* alebo *príčinná súvislosť but-for*).

20 — V súvislosti s koncepciou „level playing field“ pozri napríklad návrhy, ktoré som predniesla 29. apríla 2010 vo veci Akzo Nobel Chemicals a Akros Chemicals/Komisia (C-550/07 P, rozsudok zo 14. septembra 2010, Zb. s. I-8301, bod 169), 8. septembra 2011 vo veci Toshiba Corporation a i. (C-17/10, bod 118), 6. septembra 2012 vo veci Expedia (C-226/11, bod 37) a 28. februára 2013 vo veci Schenker a i. (C-681/11, bod 48).

34. V rámci mimozmluvnej zodpovednosti inštitúcií Únie podľa článku 340 ods. 2 ZFEÚ sa tak podľa ustálenej judikatúry požaduje *dostatočne priama príčinná súvislosť* medzi správaním, ktoré vedie k vzniku škody, a uvádzanou škodou.²¹ Práve toto kritérium by sa malo z dôvodu koherentnosti preniesť aj na všetky ostatné prípady, v ktorých ide o nárok na náhradu škody z dôvodu porušenia práva Únie, a to bez ohľadu na to, či sa uplatňujú nároky jednotlivcov proti členským štátom,²² alebo – ako v tomto prípade – medzi súkromnými subjektmi s cieľom presadiť občianskoprávnu zodpovednosť účastníkov kartelu za škody, ktoré spôsobili na trhu.²³

35. Samozrejme, aj uvedené kritérium priamej súvislosti si ešte vyžaduje spresnenie. Na to, aby sa bližšie definovalo, čo konkrétne treba rozumieť pod „dostatočne priamou príčinnou súvislosťou“, treba v konečnom dôsledku uskutočniť normatívne posúdenie, ktoré je vo vnútroštátnych občianskoprávných systémoch bežné v súvislosti s príslušnými pravidlami o mimozmluvnej zodpovednosti.²⁴ Pojmy, ktoré sa v tejto súvislosti používajú („legal causation“, „adekvátne príčinná súvislosť“ a pod.) sa môžu líšiť v závislosti od právneho poriadku. Z obsahového hľadiska však v zásade ide o rovnaké úvahy, na ktorých je založená aj koncepcia dostatočne priamej súvislosti.

36. Pritom treba predovšetkým zdôrazniť, že priamu príčinnú súvislosť nemožno považovať za rovnocennú s výlučnou príčinnou súvislosťou. Samotná okolnosť, ktorú zdôraznil vnútroštátny súd a niektorí účastníci konania, že tvorba cien subjektu, ktorý nie je účastníkom kartelu, sa zakladá na jeho slobodnom podnikateľskom rozhodnutí, nemôže byť relevantná na to, aby sa účastníkom kartelu neprípísala zodpovednosť za prípadné škody spôsobené účinkami tzv. cenového dáždika. Na domnienku priamej príčinnej súvislosti postačuje už to, keď kartel prinajmenšom *prispel* k účinkom cenového dáždika.²⁵

37. Judikatúra súdov Únie v nijakom prípade systematicky a paušálne nepredpokladá prerušenie kauzálneho reťazca, ak konanie tretej strany prispelo k vzniku škody. Vždy sú relevantné hlavne konkrétne okolnosti daného prípadu.²⁶ V prípadoch, ako je ten prejednávaný, sa domnievam, že kauzálny reťazec, ktorý siaha až ku kartelu, sa pristúpením subjektu, ktorý nie je účastníkom kartelu, nepreruší, ale naopak, bude pokračovať, ak sa subjekt, ktorý nie je účastníkom kartelu, pri svojej tvorbe cien riadi (aj) príslušnými vlastnosťami trhu a pritom – viac ako predvídateľným spôsobom²⁷ – reflektuje cenové impulzy, ktoré pochádzajú z kartelu.

21 — Pozri základný rozsudok Súdneho dvora zo 4. októbra 1979, Dumortier a i./Rada (64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 a 45/79, Zb. s. 3091, bod 21): „s dostatočnou priamou súvislosťou“; okrem toho pozri rozsudky z 30. apríla 2009, CAS Succhi di Frutta/Komisia (C-497/06 P, neuverejnený v Zbierke, bod 67), a z 18. marca 2010, Trubowest Handel a Makarov/Rada a Komisia (C-419/08 P, Zb. s. I-2259, bod 53).

22 — Rozsudky Brasserie du pêcheur a Factortame (už citované v poznámke pod čiarou 14, bod 51) a zo 14. marca 2013, Leth (C-420/11, bod 41).

23 — Po tom, ako sa už generálny advokát Van Gerven v návrhoch, ktoré predniesol vo veci Banks (už citované v poznámke pod čiarou 15, bod 49 až 54), vyjadril kladne, sa kritérium priamej súvislosti, najnovšie v rozsudku Otis (už citovanom v poznámke pod čiarou 2, bod 65), výslovne začlenilo do judikatúry k povinnosti účastníkov kartelu nahradiť škodu.

24 — Rovnakým smerom poukazujú aj úvahy Studiengruppe für ein Europäisches Zivilgesetzbuch (Študijná skupina pre európsky občiansky zákonník), podľa ktorých musí škoda, ktorú treba nahradiť v rámci mimozmluvnej zodpovednosti, predstavovať „právne relevantnú škodu“: „... loss or injury constitutes legally relevant damage only if it would be fair and reasonable for there to be a right to reparation or prevention...“; pozri von BAR, C. a CLIVE, E.: *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law – Draft Common Frame of Reference*. München, 2009, zv. 4, kniha VI, kapitola 2, VI-2:101.

25 — V inom zmysle generálny advokát Ruiz-Jarabo Colomer, ktorý v návrhoch z 3. februára 2009 vo veci Komisia/Schneider Electric (C-440/07 P, rozsudok zo 16. júla 2009, Zb. s. I-6413, bod 140) požadoval, že škoda, ktorú treba nahradiť, musí predstavovať „priamy, bezprostredný a výlučný dôsledok protiprávneho konania“ (kurzívou zvýraznila generálna advokátka). Pokiaľ je známe, táto mimoriadne prísna formulácia sa doposiaľ nestala súčasťou judikatúry súdov Únie.

26 — Pozri jednak rozsudky zo 16. júla 2009, Komisia/Schneider Electric (C-440/07 P, Zb. s. I-6413, bod 222), CAS Succhi di Frutta/Komisia (už citované v poznámke pod čiarou 21, body 61 a 62), z 28. februára 2013, Inalca a Cremonini/Komisia (C-460/09 P, bod 120), a rozsudok Všeobecného súdu z 10. júla 2012, Interspeed/Komisia (T-587/10, bod 40), v ktorých sa vždy vychádza z prerušenia kauzálneho reťazca, a jednak rozsudok Všeobecného súdu zo 14. decembra 2005, CD Cartondruck/Rada a Komisia (T-320/00, neuverejnený v Zbierke, najmä bod 177), v ktorom sa prerušenie kauzálneho reťazca popiera.

27 — V súvislosti s predvídateľnosťou správania subjektu, ktorý nie je účastníkom kartelu, pozri podrobnejšie body 41 až 52 týchto návrhov.

38. Aká irelevantná je pritom sloboda rozhodovania subjektu, ktorý nie je účastníkom kartelu, pri podnikaní, ukazuje okrem iného aj krátky pohľad na príbuznú problematiku: občianskoprávnu zodpovednosť účastníkov kartelu za škody, ktoré vznikli ich nepriamym odberateľom (t. j. zákazníkom ich zákazníkov). Aj v tomto kontexte závisí vznik škody na strane nepriameho odberateľa v konečnom dôsledku od slobodného podnikateľského rozhodnutia tretej strany (sprostredkovateľa); pretože len vtedy, keď sprostredkovateľ presunie príliš vysoké ceny účastníkov kartelu na svojich vlastných zákazníkov, vznikne na ich strane škoda. Manipulácia účastníkov kartelu teda nepredstavuje jedinou príčinu vzniku škôd ich nepriamych odberateľov. Napriek tomu sa aktuálne presadzuje názor, že také škody nepriamych odberateľov možno nahradiť.²⁸

39. Aj v súvislosti so škodami spôsobenými účinkami cenových dáždňíkov, ktoré sú v tomto prípade nejasné, by bolo neprimerané, keby sa jediná príčina zmenila na podmienku občianskoprávnej zodpovednosti účastníkov kartelu. Ceny majú zriedkavo jedinou príčinu. To však ešte nevylučuje, že sa voči účastníkom kartelu, ktorí – ako v tomto prípade – prispeli svojím správaním v rozpore s právom hospodárskej súťaže k narušeniu bežných mechanizmov tvorby cien na trhu, uplatní zodpovednosť.

40. Vzhľadom na to sa má z obsahového hľadiska prostredníctvom kritéria priamej príčinnej súvislosti jednak zabezpečiť to, že osoby musia za svoje protiprávne správanie niesť zodpovednosť iba za také škody, ktorých vznik mohli logicky predvídať (v tejto súvislosti zároveň pozri oddiel 1). Na druhej strane musia byť osoby zodpovedné len za škody, ktorých náhrada je v súlade so zameraním právnej normy, ktorú porušili (pozri oddiel 2).

1. Predvídateľnosť škôd spôsobených účinkami tzv. cenových dáždňíkov

41. Na prvom mieste treba objasniť, za akých okolností sú škody spôsobené účinkami tzv. cenových dáždňíkov predvídateľné pre účastníkov kartelu. Inými slovami ide o otázku, či medzi uvedenými škodami a protiprávnym konaním kartelu môže existovať *dostatočná príčinná súvislosť*.

42. Predvídateľné (alebo dostatočne kauzálne zapríčinené) sú všetky škody, s ktorých vznikom musia účastníci kartelu na základe všeobecných životných skúseností logicky počítať, na rozdiel od škôd, ktorých príčinou je úplne neobvyklý reťazec okolností, a teda atypický kauzálny priebeh.

43. Vnútroštátny súd – rovnako ako spoločnosti Kone, Otis, Schindler a ThyssenKrupp, ako aj rakúska vláda – zastáva názor, že škody, ktoré sú spôsobené účinkami tzv. cenových dáždňíkov, nie sú pre účastníkov kartelu dostatočne predvídateľné, a nemohli by ich teda dostatočne kauzálne zapríčiniť. Pri účinkoch tzv. cenových dáždňíkov ide iba o „vedľajší účinok“ kartelu.

44. Toto tvrdenie treba zamietnuť.

45. Je síce pravda, že pri tvorbe cien spoločností, ktoré nie sú účastníkmi kartelu, môže byť v rámci ich slobodného podnikateľského rozhodovania relevantných množstvo faktorov.²⁹ Táto skutočnosť však vo vzťahu k účastníkom kartelu nevylučuje predvídateľnosť škôd, ktoré sú spôsobené účinkami tzv. cenových dáždňíkov.

28 — Na vnútroštátnej úrovni k tomu pozri predovšetkým rozsudok nemeckého Bundesgerichtshof z 28. júna 2011, ORWI (KZR 75/10, BGHZ 190, 145). Rovnaký postoj zaujal rakúsky Oberster Gerichtshof v prejednávacom prípade (uznesenie zo 17. októbra 2012, Az. 7 Ob 48/12b). To isté platí pre návrh smernice Komisie (pozri predovšetkým odôvodnenia 11 a 33 preambuly návrhu smernice a články 12 a 13).

29 — Môžu k nim napríklad patriť stratégie podniku (zdôrazňovanie dobrého mena ochrannej známky, stratégie prémiových cien a pod.) a osobnosť podnikateľa, ale aj vplyv dopytu zákazníkov.

46. V trhovom hospodárstve je totiž bežnou formou správania podnikov, že intenzívne sledujú dianie na trhu a zohľadňujú ho pri prijímaní svojich vlastných obchodných rozhodnutí. Na tomto základe určite nie je nepredvídateľné a prekvapivé, keď subjekty, ktoré nie sú účastníkmi kartelu, stanovujú svoje konkrétne ceny s ohľadom na trhové správanie účastníkov kartelu, a to bez ohľadu na to, či vedú o ich konaní v rozpore s právom hospodárskej súťaže, alebo nie. Zároveň ide práve o štandardný vývoj.

47. Uvedené platí o to viac, keď účastníci kartelu – ako v tomto prípade – pokrývajú podľa svojho vysokého spoločného podielu na trhu významnú časť relevantného trhu³⁰ a aj ich aktivity, ktoré sú v rozpore s právom hospodárskej súťaže, sa môžu týkať podstatnej časti tohto trhu,³¹ čo však v nijakom prípade neznamena, že manipulujú svoj dominantný podiel na trhu. Čím významnejšie je postavenie kartelu na predmetnom trhu, o to je pravdepodobnejšie, že kartel bude rozhodujúcim spôsobom ovplyvňovať úroveň cien na tomto trhu ako celku, a o to menej je pravdepodobné, že subjekt, ktorý nie je účastníkom kartelu, sám ovplyvní cenu na trhu spôsobom, ktorý stojí za zmienku.

48. Čím homogénnejší a transparentnejší je objektívne relevantný trh, tým je pre subjekt, ktorý nie je účastníkom kartelu, zaiste jednoduchšie riadiť sa pri vlastnej tvorbe cien obchodným správaním účastníkov kartelu. Z toho však v nijakom prípade nemožno naopak dospieť k záveru, že v prípade nehomogénnych a málo transparentných trhov s výrobkami vytvorenými na mieru – ako napríklad niektorými výťahmi a eskalátormi, o ktoré ide v tomto prípade – by sa nikdy nedali očakávať účinky tzv. cenového dáždika spôsobené kartelom.³² Pokiaľ ide o tendenciu, pozorné trhové subjekty aj na takých trhoch totiž bežne vedú, aká je prevládajúca úroveň cien a aké správanie používajú konkrétni predajcovia, ktorí na trhu pôsobia.

49. Na tomto poznatku nemení nič ani okolnosť, že výťahy a eskalátory sa nakupujú predovšetkým v rámci nadlimitných verejných zákaziek, často v rámci verejného obstarávania. Výsledky takých verejných obstarávaní totiž, ako nespochybniteľne uviedla ÖBB-Infrastruktur, sú ostatným trhovým subjektom prístupné,³³ takže pri budúcich verejných zákazkách môžu slúžiť ako pomôcka, pokiaľ ide o prevládajúcu úroveň cien.

50. Môže sa stať, že subjekt, ktorý nie je účastníkom kartelu, sa voľnými kapacitami pokúsi stanoviť svoje vlastné ceny nižšie ako ceny kartelu, aby týmto spôsobom získal podiely na trhu na úkor účastníkov kartelu. Aj potom však pre subjekt, ktorý nie je súčasťou kartelu, existuje stále veľká motivácia, aby od svojich zákazníkov požadoval vyššiu cenu, aká by inak bola možná za podmienok hospodárskej súťaže. Za predpokladu, že cena uplatňovaná kartelom je 120 a cena, ktorá by sa za podmienok hospodárskej súťaže dala dosiahnuť inak, by bola 100, subjekt, ktorý nie je účastníkom kartelu, môže cenu stanoviť napríklad na 110. Také správanie by vôbec nebolo netypické, ale hospodársky racionálne a pre účastníkov kartelu určite predvídateľné.

51. Naopak, pre úspech dohôd spoločností zúčastnených na karteli, ktoré sú v rozpore s právom hospodárskej súťaže, je veľmi dôležité, aby sa aj ceny subjektov, ktoré nie sú účastníkmi kartelu, zvyšovali a približovali sa k cenám účastníkov kartelu. Čím viac sa totiž zvyšuje celková úroveň cien, tým skôr možno na trhu trvalo presadiť ceny, ktoré uplatňujú sami účastníci kartelu. Aj z tohto

30 — Podľa informácií spoločnosti ÖBB-Infrastruktur, ktoré nie sú sporné, boli členmi kartelu výrobcov výťahov v Rakúsku najväčší výrobcovia v odvetví, ktorých spoločný podiel na trhu dosahoval približne 80 %.

31 — Podľa zistení, ku ktorým sa dospelo v konaní vo veci samej, bola najmenej jedna tretina objemu trhu predmetom konkrétnych dohôd medzi účastníkmi kartelu, a dokonca existovali pokusy, dosiahnuť koordináciu v prípade viac ako polovice objemu trhu s novými zariadeniami v Rakúsku (pozri bod 8 týchto návrhov).

32 — V rovnakom zmysle BETH, H. a PINTER, C.-M.: WuW 2013, s. 228 (232): „Ani pri takých rozdieloch medzi výrobkami nie sú účinky cenových dáždíkov nepravdepodobné, ale budú sa vyskytovať zriedkavejšie ako pri vysokom stupni homogénnosti“.

33 — ÖBB-Infrastruktur v tejto súvislosti odkázala na pravidlá v súvislosti s otvorením obálok v rámci verejného obstarávania, ktoré platia v Rakúsku.

dôvodu sa ponúka záver, že účastníkov kartelu, ktorí konajú racionálne a logiku svojich aktivít, ktoré sú v rozpore s hospodárskou súťažou, si premyslia do dôsledkov, neprekvapia účinky tzv. cenových dáždnikov, ba naopak, s výskytom takých účinkov práve musia počítať. Na to správne upozornila ÖBB-Infrastruktur.

52. Na tomto základe treba súhrnne vychádzať z toho, že v prípade škôd, ktoré sú spôsobené účinkami tzv. cenových dáždnikov, nejde o škody, ktoré vznikajú atypicky alebo ich účastníci kartelu nemôžu predvídať. Nebolo by zlučiteľné s praktickým účinkom článku 81 ES, resp. článku 85 Zmluvy o EHS (teraz článok 101 ZFEÚ), keby sa náhrada takých škôd automaticky vylúčila s odkazom na porovnateľne reštriktívne chápanie kritéria primeranej príčinnej súvislosti.

2. Zlučiteľnosť náhrady škody spôsobenej účinkami tzv. cenových dáždnikov s cieľom porušených pravidiel hospodárskej súťaže

53. Po druhé treba ešte vysvetliť, či je náhrada škody spôsobenej účinkami tzv. cenových dáždnikov v súlade s cieľom článku 81 ES, resp. článku 85 Zmluvy o EHS (teraz článok 101 ZFEÚ).

54. Vnútroštátny súd – rovnako ako spoločnosti Kone, Otis, Schindler a ThyssenKrupp, ako aj rakúska vláda – vyjadruje názor, že škody spôsobené účinkami cenových dáždnikov nespádajú pod ochranný účel pravidiel hospodárskej súťaže zakotvených v práve Únie. Voči účastníkom kartelu nemožno za také škody uplatniť občianskoprávnu zodpovednosť, pretože chýba súvislosť s porušovaním práva.

55. Ani toto tvrdenie nie je presvedčivejšie.

56. Cieľom pravidiel hospodárskej súťaže, ktoré sa nachádzajú v článku 81 ES a 82 ES, resp. článkov 85 a 86 Zmluvy o EHS (teraz články 101 ZFEÚ a 102 ZFEÚ), je zaviesť a zachovať systém nenarušenej hospodárskej súťaže na vnútornom trhu Únie. K tejto snahe, ktorá je základom zjednotenia Európy,³⁴ prispievajú súkromné, ako aj verejné mechanizmy presadzovania práva hospodárskej súťaže.

57. Len ťažko možno tvrdiť, že by práve uznanie občianskoprávnej zodpovednosti účastníkov kartelu za škody spôsobené účinkami tzv. cenových dáždnikov nebolo zlučiteľné s uvedených zameraním. Ako preukážem ďalej, taká povinnosť nahradiť škodu sa bez problémov začlení do systému, v ktorom sa presadzujú európske pravidlá hospodárskej súťaže (pozri bod a), a okrem toho je vhodná na korigovanie negatívnych dôsledkov, ktoré vo vzťahu k iným trhovým subjektom – predovšetkým k spotrebiteľom – spôsobili účastníci kartelu (pozri bod b nižšie).

a) Začlenenie do systému vykonávania pravidiel hospodárskej súťaže

58. Najprv sa treba venovať otázke, či je občianskoprávna povinnosť účastníkov kartelu nahradiť škodu, ktorá je spôsobená účinkami tzv. cenového dáždника, celkom všeobecne zlučiteľná so systémom, v rámci ktorého sa v Európskej únii vykonávajú pravidlá hospodárskej súťaže zakotvené v Zmluvách.

³⁴ — Rozsudok Courage a Crehan (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, body 20 a 21). K významu pravidiel hospodárskej súťaže pre fungovanie vnútorného trhu pozri tiež rozsudok z 1. júla 1999, Eco Swiss (C-126/97, Zb. s. I-3055, bod 36), ako aj – vo vzťahu k právnemu stavu po nadobudnutí účinnosti Lisabonskej zmluvy – rozsudky zo 17. februára 2011, TeliaSonera (C-52/09, Zb. s. I-527, bod 20), a zo 17. novembra 2011, Komisia/Taliansko (C-496/09, Zb. s. I-11483, bod 60).

59. Uznáva sa, že presadzovanie európskych pravidiel hospodárskej súťaže je postavené na dvoch pilieroch. Na jednej strane ide o verejné presadzovanie represívnymi prostriedkami (označuje sa aj ako „public enforcement“), ktoré je právomocou orgánov hospodárskej súťaže, a na druhej strane o súkromné presadzovanie prostriedkami civilného práva (označuje sa aj ako „private enforcement“), ktoré je založené na iniciatíve jednotlivca.³⁵

60. Na zaistenie praktickej účinnosti pravidiel hospodárskej súťaže je nevyhnutné, aby sa čo najlepšie rozvinul systém verejného, ako aj súkromného presadzovania.³⁶ Vplyv pravidiel hospodárskej súťaže by sa veľmi oslabil, keby sme sa v súvislosti s určitými javmi, ako sú účinky tzv. cenového dáždika, chceli automaticky zriecť prostriedkov súkromného presadzovania a tejto súvislosti stavať výlučne na verejnom presadzovaní, čo pravdepodobne predpokladajú niektorí účastníci kartelu výrobcov výťahov.

61. Samozrejme, že nástroje súkromného presadzovania – rovnako ako nástroje verejného presadzovania – treba vytvoriť a uplatňovať tak, že ich nasadenie nebude s ohľadom na efektivitu pravidiel hospodárskej súťaže pôsobiť kontraproduktívne. Na rozdiel od spoločnosti ThyssenKrupp si však nemyslím, že by začlenenie účinkov tzv. cenových dáždíkov do občianskoprávnej zodpovednosti účastníkov kartelu mohlo viesť k vzniku v zásade nesprávnych podnetov, ktoré by v konečnom dôsledku pri presadzovaní pravidiel hospodárskej súťaže priniesli viac škody ako úžitku.

62. Predmetom písomných a ústnych pripomienok v konaní pred Súdny dvorom bol predovšetkým prípadný vzájomný vzťah medzi občianskoprávnou zodpovednosťou na jednej strane a programami zhovievavosti Európskej komisie, ako aj vnútroštátnych orgánov hospodárskej súťaže na strane druhej.

63. Môže sa stať aj to, že vyhladky na občianskoprávne presadzovanie zo strany poškodených trhových subjektov pravdepodobne niektorých účastníkov kartelu odradí od toho, aby vyložili karty a spolupracovali s orgánmi hospodárskej súťaže. Môže to však predstavovať dôvod, aby sa vôbec nezohľadnili oprávnené záujmy poškodených na finančnej náprave? Dozaista má zmysel, aby sa účastníkom kartelov prostredníctvom programov zhovievavosti umožnilo dostať na legálnu úroveň a prispieť k odhaleniu rozporov, avšak nesmie k tomu dochádzať na úkor legitímnych záujmov iných trhových subjektov.

64. Môže byť odôvodnené, že v prípadnom konaní vo veci náhrady škody treba postavenie podniku ako korunného svedka zohľadniť primeraným spôsobom a na uspokojenie nárokov na náhradu škody primárne využiť iných účastníkov kartelu, ako to navrhuje aj Komisia.³⁷ Podľa môjho názoru by však bolo nesprávne, keby sa údajný „chilling effect“ pre programy zhovievavosti, ktorého východiskom je náhrada škody, pokiaľ sa tento účinok vôbec dá odmerať, stal dôvodom kategorického vylúčenia akejkoľvek občianskoprávnej zodpovednosti účastníkov kartelu za účinky tzv. cenového dáždika.

65. Uvedené platí o to viac, že reštriktívna prax pri poskytovaní náhrady škody by úplne relevantne nahrávala tým, ktorí sú zapojení do praktík v rozpore s právom hospodárskej súťaže alebo uvažujú, že to urobia. Finančné riziká, ktoré sú spojené s účasťou na karteli, si totiž môžu vypočítavať o to jednoduchšie, o čo menším žiadostiam o náhradu škody sú vystavení v prípade, ak budú odhalení.

35 — Rozsudky Courage a Crehan (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 27), Pfeiderer (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 29), Otis (už citovaný v poznámke pod čiarou 2, bod 42) a Donau Chemie (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 23).

36 — V tomto zmysle rozsudky Courage a Crehan (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 26), Manfredi (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, body 60, 89 a 90) a Otis (už citovaný v poznámke pod čiarou 2, bod 41). K významu súkromného presadzovania pozri aj Bielu knihu o žaloby [žalobách – *neoficiálny preklad*] o náhradu škody pre porušenie antitrustových pravidiel ES (KOM [2008] 165 v konečnom znení), ktorú 2. apríla 2008 predložila Európska komisia. Komisia vo svojej bielej knihe navrhuje opatrenia, ktorých cieľom je [vytvorenie] účinného systému presadzovania [práva hospodárskej súťaže] súkromnými osobami prostredníctvom žalôb o náhradu škody, ktorý by dopĺňal, ale nenahrádzal ani neohrozoval presadzovanie práva verejnými subjektmi (s. 4, odsek 1.2). Aj Súd EZVO mal nedávno príležitosť poukázať na význam súkromného presadzovania práva hospodárskej súťaže a zdôrazniť, že je to vo všeobecnom záujme (rozsudok Súdu EZVO z 21. decembra 2012, DB Schenker/Dozorný úrad EZVO, E-14/11, bod 132).

37 — V článku 11 svojho návrhu smernice a v súvisiacom odôvodnení 28 preambuly Komisia navrhuje, aby spoločnosť, ktorej orgán hospodárskej súťaže v rámci programu zhovievavosti priznal oslobodenie od pokuty, mala do istej miery prospech aj v rovine občianskoprávnej zodpovednosti.

Pokiaľ by sa účastníkom kartelu poskytla záruka, že nikdy nebudú mať zodpovednosť za účinky tzv. cenových dáždňikov, vznikol by pre nich ďalší dôvod, aby pokračovali so svojimi praktikami v rozpore s právom hospodárskej súťaže. Výslovne želaný odstrašujúci účinok, ktorý sa spája s mechanizmami súkromného presadzovania, voči spoločnostiam,³⁸ ktorým nie je cudzia myšlienka porušovania pravidiel hry, ktoré platia na európskom vnútornom trhu, by sa obrátil opačným smerom.

66. Na rozdiel od toho, čo si pravdepodobne myslí Kone, zameranie európskeho práva hospodárskej súťaže sa nemôže zredukovať na to, že spoločnostiam, ktoré pôsobia na vnútornom trhu, sa umožní hospodáriť s čo najefektívnejšími nákladmi. V právnej Únii, ktorá si stanovila za cieľ uskutočňovať sociálne a vysoko konkurencieschopné trhové hospodárstvo (článok 3 ods. 3 Zmluvy o EÚ), predstavujú fungujúce trhy s neovplyvnenou hospodárskou súťažou hodnotu ako protiklad všetkých kalkulácií o nákladoch a prospechu.

67. Okrem toho nie je veľmi hodnoverné, keď práve podniky, ktoré manipulovali dianie na trhu a umelo udržiavali vysoké ceny, varujú pred príliš vysokými cenami pre hospodárske subjekty a upozorňujú na riziko pre efektívnosť trhov, pokiaľ by účastníci kartelu neboli oslobodení od určitých povinností nahradiť škodu. Najúčinnnejšie sa účastníci kartelu môžu pred nákladmi, ktoré sú spojené s prípadnými žiadosťami o náhradu škody, chrániť sami, a to tak, že sa od začiatku vyhnú porušovaniu pravidiel hospodárskej súťaže. Ochrana účastníkov kartelu pred žiadosťami o náhradu škody by naproti tomu viedlo len k tomu, že finančnú záťaž za aktivity kartelu by museli znášať iné hospodárske subjekty, predovšetkým poškodení zákazníci.

68. Ako skutočne kuriózný sa v tomto kontexte javí aj argument spoločnosti ThyssenKrupp, že občianskoprávna zodpovednosť účastníkov kartelu za účinky tzv. cenových dáždňikov by mohla „viesť k zníženiu konkurencieschopnosti na trhu“, pretože spoločnosti by to vzhľadom na riziká v oblasti zodpovednosti, ktoré im hrozia, mohlo odradiť od toho, aby sa angažovali na príslušnom trhu.³⁹ Na to stačí tento odkaz: vzorom pre aktivity na vnútornom trhu by mali byť spoločnosti ktoré dodržiavajú pravidlá hospodárskej súťaže, a nie tie, ktoré chcú na úkor iných využívať nelegálne praktiky. Keby uznanie povinnosti účastníkov kartelu nahradiť škodu za účinky tzv. cenového dáždňika malo viesť k tomu, že na trhu nebudú čierne ovce, nemalo by to nijaký nepriaznivý vplyv na konkurencieschopnosť.

69. Nie príliš presvedčivé je ojedinelé varovanie pred preťažením občianskoprávných súdov v prípade, že by Súdny dvor predpokladal existenciu povinnosti účastníkov kartelu nahradiť škodu, ktorú spôsobili tzv. cenové dáždňiky. S ohľadom na porovnateľne veľké prekážky, ktoré ho očakávajú vzhľadom na dôkazné bremeno pred občianskoprávnymi súdmi,⁴⁰ by každý potenciálny „žalobca vo veci tzv. cenových dáždňikov“ („umbrella plaintiff“) mohol absolvovať dobré poradenstvo, aby starostlivo posúdil šance a riziká občianskoprávnej žaloby proti účastníkovi kartelu.

38 — Hoci sa Komisia na pojednávaní pokúsila znížiť relevantnosť tohto odstrašujúceho účinku, Súdny dvor mu v ustálenej judikatúre pripisuje veľký význam; pozri rozsudky *Courage a Crehan* (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 27), *Manfredi* (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 91), *Pfleiderer* (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 28) a *Donau Chemie* (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 23).

39 — Na základe mojej otázky procesný zástupca spoločnosti ThyssenKrupp relativizoval na pojednávaní toto tvrdenie ako „rétorickú hyperbolu“.

40 — Návrh smernice Komisie však upravuje konkrétne uľahčenie dokazovania.

70. Keď sa však zákazník subjektu, ktorý nie je účastníkom kartelu, rozhodne svoju škodu spôsobenú účinkami tzv. cenových dáždnikov uplatniť voči účastníkovi kartelu súdnou cestou, nemožno požadovať, aby sa mu v začatí súdneho konania zabránilo s odkazom na údajnú príliš vysokú náročnosť. Práve naopak, podľa článku 19 ods. 1 druhého pododseku Zmluvy o EÚ a článku 47 ods. 1 Charty základných práv je povinnosťou členských štátov vytvoriť potrebné prostriedky nápravy pred súdom, aby bola zaručená účinná právna ochrana v pôsobnosti európskeho práva hospodárskej súťaže.⁴¹

b) Vhodnosť nápravy negatívnych dôsledkov spáchaného narušenia hospodárskej súťaže

71. Napokon treba ešte vysvetliť, či je začlenenie účinkov tzv. cenových dáždnikov do občianskoprávnej zodpovednosti účastníkov kartelu zlučiteľné s funkciou náhrady škody. Táto funkcia spočíva celkom všeobecne v náprave negatívnych dôsledkov spáchaného porušenia práva a presne na tento účel slúži aj povinnosť účastníkov kartelu nahradiť každej osobe škodu, ktorá vznikla v dôsledku ich konania v rozpore s právom hospodárskej súťaže.⁴² Možnosť získať náhradu škody zároveň posilňuje dôveru v pravidlá hospodárskej súťaže Európskej únie a dôležitým spôsobom prispieva k ich účinnému presadzovaniu.⁴³

i) O námietke, že škody z účinkov tzv. cenových dáždnikov nie sú úmyselné

72. Niektorí účastníci konania tvrdia, že podniky, ktoré boli účastníkmi kartelu výroby výťahov, mali síce v úmysle zvýšiť svoje vlastné ceny vo vzťahu k svojim vlastným zákazníkom, ale nemali v úmysle zvýšiť ceny subjektov, ktoré neboli účastníkmi kartelu, vo vzťahu k ich zákazníkom v dôsledku účinkov tzv. cenových dáždnikov. Nie je preto spravodlivé, aby sa voči účastníkom kartelu uplatňovala v súvislosti s týmto účinkom náhrada škody.

73. Túto námietku nemožno akceptovať.

74. Konštatovanie súvislosti kartelu s určitými druhmi škôd, ktoré mohli vzniknúť trhovým subjektom, sa zakladá na výlučne objektívnych kritériách. Zo subjektívneho hľadiska môže občianskoprávna zodpovednosť závisieť od toho, že účastníci kartelu úmyselne alebo z nedbanlivosti porušili pravidlá hospodárskej súťaže zakotvené v Zmluvách. Nie je však relevantné, či účastníci kartelu, či už úmyselne, alebo z nedbanlivosti, spôsobili aj konkrétne vzniknuté škody. Taká požiadavka zavinenia by nebola zlučiteľná so všeobecnými zásadami občianskeho práva a vo veľkej miere by sťažila praktické presadzovanie pravidiel hospodárskej súťaže.

75. Okrem toho, v prípade, akým je tento prejednávaný prípad, ako už bolo konštatované,⁴⁴ nie je vznik účinkov tzv. cenového dáždnika v prípade spoločností, ktoré sú účastníkmi kartelu, úplne nepredvídateľný. Je preto pravdepodobné, že účastníci kartelu pri svojich aktivitách, ktoré sú v rozpore s hospodárskou súťažou, predpokladajú účinky tzv. cenového dáždnika, takže by sa im v súvislosti so vzniknutou škodou mala pripísať prinajmenšom nedbanlivosť, pravdepodobne však dokonca nepriamy úmysel (*dolus eventualis*).

41 — V rovnakom zmysle rozsudky Courage a Crehan (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 25), Manfredi (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 89) a Donau Chemie (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 22); okrem toho, osobitne k relevantnosti článku 47 Charty základných práv v rámci občianskoprávných sporov medzi súkromnými subjektmi pozri rozsudok z 18. marca 2010, Allassini a i. (C-317/08 až C-320/08, Zb. s. I-2213, najmä bod 61).

42 — Rozsudok Donau Chemie (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 24).

43 — Rozsudok Donau Chemie (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 23); podobne rozsudky Courage a Crehan (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, body 26 a 27), Manfredi (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 91) a Pfeleiderer (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, bod 28).

44 — Pozri body 41 až 52 týchto návrhov.

ii) O námietke, že náhrada škody v súvislosti s účinkami tzv. cenových dáždnikov neumožňuje odňatie nelegálnych ziskov

76. Na rozdiel od toho, čo tvrdia niektorí účastníci konania, nie je okrem toho rozhodujúce, či prostredníctvom náhrady škody, ktorá bola spôsobená účinkami tzv. cenových dáždnikov, možno odňať nelegálne zisky účastníkov konania.

77. To, že také odňatie zisku môže nastať, je v mnohých prípadoch želaný vedľajší účinok náhrady škody v súvislosti s kartelovými deliktami. Toto odňatie ziskov však nepredstavuje nevyhnutnú podmienku uplatnenia žiadosti o náhradu škody voči účastníkom kartelu.

78. Nárok na náhradu škody sa tým zásadne odlišuje od nároku na vydanie bezdôvodného obohatenia. V prípade náhrady škody nejde v prvom rade o to, aby sa tomu, kto škodu spôsobil, odňal jeho prebytok, ale o to, aby sa poškodenému priznalo odškodnenie za ujmu, ktorú utrpel na základe protiprávneho správania subjektu, ktorý spôsobil škodu.⁴⁵ Je celkom v súlade s touto funkciou, aby sa občianskoprávna zodpovednosť účastníkov kartelu rozšírila na škody, ktoré vznikli z účinkov tzv. cenových dáždnikov.

iii) O námietke zavedenia náhrady škody ako sankcie

79. K cieľu nevedie napokon ani námietka viacerých účastníkov konania, že uznanie občianskoprávnej zodpovednosti za účinky tzv. cenových dáždnikov by viedlo k skresleniu náhrady škody, ktorú dlhujú účastníci kartelu, tým, že by sa jej pripísala trestnoprávna povaha.

80. Odhliadnuc od toho, že právo Únie v zásade nebráni tomu, aby došlo k priznaniu exemplárnej náhrady škody alebo náhrady škody ako trestnoprávnej sankcie,⁴⁶ neexistujú nijaké náznaky, že by občianskoprávna zodpovednosť účastníkov kartelu za účinky tzv. cenových dáždnikov mohla taký účinok urýchlíť.

81. Na rozdiel od trestnoprávnej náhrady škody vo všeobecnosti sa v prípade účastníkov kartelu prostredníctvom spomínaného započítania účinkov tzv. cenových dáždnikov do ich povinnosti nahradiť škodu požaduje iba náprava tej škody, ktorú na príslušnom trhu (spolu) zavinili svojimi aktivitami v rozpore s právom hospodárskej súťaže. K nadmernej kompenzácii tejto škody nedochádza.

82. Celkovo treba teda vychádzať z toho, že náhrada škody spôsobenej účinkami tzv. cenových dáždnikov je v súlade s cieľom článku 81 ES, resp. článku 85 Zmluvy o EHS (teraz článok 101 ZFEÚ).

3. Zhrnutie

83. Súhrnne povedané, škodu spôsobenú účinkami tzv. cenových dáždnikov treba teda v prípade účastníkov kartelov v zásade považovať za predvídateľnú a jej náhrada je v súlade s cieľom článku 81 ES, resp. článku 85 Zmluvy o EHS (teraz článok 101 ZFEÚ). Bolo by v rozpore s praktickým účinkom týchto pravidiel hospodárskej súťaže, aby sa náhrada takejto škody v rámci vnútroštátneho občianskeho práva od začiatku kategoricky vylúčila.

45 — Tento rozdiel uviedol v nadväznosti na moju otázku na pojednávaní pred Súdnyim dvorom aj procesný zástupca spoločnosti Otis.

46 — Rozsudok Manfredi (už citovaný v poznámke pod čiarou 9, body 92 a 93).

C – Závěrečná poznámka

84. Riešenie, ktoré navrhujem, nevedie automaticky a v každom konkrétnom prípade k povinnosti účastníkov kartelu nahradiť škodu zákazníkovi subjektu, ktorý nie je účastníkom kartelu, ale takúto povinnosť nahradiť škodu od začiatku ani nevylučuje. Na základe podrobného posúdenia všetkých relevantných okolností treba skôr zakaždým zistiť, či v konkrétnom prípade nastali účinky tzv. cenového dáždника podmienené kartelom.

85. Presunutie problematiky tzv. cenových dáždnikov z výlučne teoretickej roviny na úroveň dokazovania sa mi javí ako najvhodnejší spôsob, ako prispieť k účinnému presadzovaniu európskych pravidiel hospodárskej súťaže a náležite pritom zohľadniť záujmy všetkých trhových subjektov.

86. Isto sa vždy nepodarí nájsť štúdie s výpovednou hodnotou alebo iné dôkazné prostriedky, ktoré umožnia záver, že na príslušnom trhu vznikol účinok tzv. cenových dáždnikov podmienený kartelom. Na druhej strane však taký účinok určite nie je vylúčený a škody, ktoré s ním súvisia, nie sú vôbec také „špekulatívne“ a „neisté“⁴⁷, ako sa doposiaľ argumentovalo. V prejednávanom prípade napríklad rakúsky Oberster Gerichtshof vo svojom uznesení o predložení návrhu na začatie prejudiciálneho konania uvádza, že prostredníctvom kartelu výrobcov výťahov došlo k ovplyvneniu očakávaného vývoja cien,⁴⁸ a ÖBB-Infrastruktur odkazuje na štúdiu, ktorá má dokázať prítomnosť účinkov tzv. cenových dáždnikov.⁴⁹

87. Iba na okraj treba poznamenať, že potvrdenie občianskoprávnej zodpovednosti účastníkov kartelu za účinky tzv. cenových dáždnikov nemá napriek kritike ani väčší, ani menší „pozitívny vzťah k hospodárstvu“ než kategorické vylúčenie akejkoľvek povinnosti nahradiť škodu, ako sa pravdepodobne domnieva vnútroštátny súd. K hospodárskym subjektom totiž nepatria len účastníci kartelu, ale aj zákazníci, od ktorých sa nadmerne vysoké ceny požadujú, a to bez ohľadu na to, či mali zmluvné vzťahy so samotnými účastníkmi kartelu alebo so subjektmi, ktoré neboli účastníkmi kartelu. Bolo by úplne nespravodlivé, keby sa práve na tých účastníkov kartelu, ktorí sa previnili závažným porušením pravidiel hospodárskej súťaže, malo kategorickým vylúčením účinkov tzv. cenových dáždnikov jednostranne vzťahovať oslobodenie od ich občianskoprávnej zodpovednosti, pretože by to – ako sa už spomenulo⁵⁰ – viedlo k nesprávnej motivácii v súvislosti s účinným presadzovaním pravidiel hospodárskej súťaže.

88. Riešenie, ktoré navrhujem, je zlučiteľné aj s legislatívnym zámerom čiastočnej harmonizácie žalôb o náhradu škody podľa vnútroštátneho práva, ktorý nedávno predložila Európska komisia. Ako sa objasnilo na pojednávaní s účastníkmi konania, návrh smernice Komisie nebráni priznaniu náhrady škody spôsobenej účinkami tzv. cenového dáždника.⁵¹

47 — V tomto zmysle predovšetkým – z judikatúry súdov Spojených štátov amerických – rozhodnutia United States Court of Appeals (Third Circuit), *Mid-West Paper Products Co. v. Continental Group Inc.*, 596 F.2d 573, 597 (1979), a United States District Court (District of Columbia), *Federal Trade Commission v. Mylan Laboratories*, 62 F.Supp.2d 25, 39 (1999).

48 — K tomu pozri bod 7 týchto návrhov.

49 — Je záležitosťou vnútroštátnych súdov, aby overili toto tvrdenie a posúdili dôkaznú hodnotu tejto štúdie.

50 — Pozri body 64 a 65 týchto návrhov.

51 — Cieľom daného návrhu smernice (už citovaného v poznámke pod čiarou 13) nie je napríklad úplná harmonizácia matérie, ale jeho predmetom je, už podľa názvu, iba prijatie „určitých predpisov pre žaloby o náhradu škody“ a výslovne uznáva, že existujú iné „aspekty, ktoré táto smernica neupravuje“ (pozri odôvodnenie 10 návrhu smernice). Okrem toho sú pojmy, ktoré návrh smernice obsahuje, formulované dostatočne otvorene, aby sa vzťahovali aj na náhradu škody spôsobenej účinkami tzv. cenových dáždnikov a aby ju v každom prípade automaticky nevylúčili (pozri najmä článok 11 ods. 2 a 4 návrhu smernice, kde sa hovorí o „iných poškodených osobách, ako sú priami alebo nepriami zákazníci“ podniku, ktorý porušil predpisy na ochranu hospodárskej súťaže).

89. Okolnosť, že judikatúra Spojených štátov amerických je v súvislosti s tzv. „umbrella claims“⁵² nejednotná a vysvetlenie zo strany Najvyššieho súdu Spojených štátov ešte neexistuje, by nášmu Súdnu dvoru nemala zabrániť, aby sa problematike cenových dáždnikov venoval.

V – Návrh

90. Vzhľadom na vyššie uvedené úvahy navrhujem Súdnu dvoru, aby na návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý predložil rakúsky Oberster Gerichtshof, odpovedal takto:

Článok 85 EHS a článok 81 ES bránia výkladu a uplatneniu vnútroštátneho práva členského štátu, podľa ktorého je z právnych dôvodov kategoricky vylúčené, aby boli spoločnosti, ktoré sú účastníkmi kartelu, občianskoprávne zodpovedné za škody, ktoré vyplývajú z toho, že spoločnosť, ktorá nebola účastníkom tohto kartelu, ale je pod jeho vplyvom, stanovila vyššie ceny, ako by sa inak dalo očakávať za podmienok hospodárskej súťaže.

52 — V prospech zodpovednosti sa vyjadrujú: United States Court of Appeals (Seventh Circuit), *United States Gypsum Co. v. Indiana Gas Co.*, 350 F.3d 623, 627 (2003); United States Court of Appeals (Fifth Circuit), *In re Beef Industry Antitrust Litigation*, 600 F.2d 1148, 1166 (1979). Proti uvedenej zodpovednosti sú napríklad: United States Court of Appeals (Third Circuit), *Mid-West Paper Products Co. v. Continental Group Inc.*, 596 F.2d 573, 597 (1979); United States District Court (District of Columbia), *Federal Trade Commission v. Mylan Laboratories*, 62 F.Supp.2d 25, 39 (1999).